

DE OPENING DER LIJKKISTEN VAN VOLTAIRE EN ROUSSEAU.

Ter verevening van eenige historische geschilpunten, zijn op den 15den December 1897, in het Panthéon te Parijs, de twee kisten geopend die, volgens de veronderstelling, het stoffelijk overschot van VOLTAIRE en ROUSSEAU moesten bevatten.

Ten overstaan van eene commissie, waarvan het Senaatslid E. HAMEL president was, heeft het openen plaats gehad. Den beroemden Franschen hoogleeraar in de scheikunde M. BERTHELOT was verzocht bij de plechtigheid tegenwoordig te willen zijn.

Van hetgeen deze geleerde gezien heeft, heeft hij den 20sten December 1897 aan de *Académie des sciences* het navolgende medegedeeld.

Onder de sarcophaag, waarin VOLTAIRE's naam was gebeiteld, vond men een houten kist, of juister eenige in elkander gesloten kisten. In de binnenste lag, op eene afzonderlijke plank en te midden van eenige dunne takjes, een menschelijk geraamte van middelmatige

grootte. Van dat geraamte waren de voornaamste beenderen nog in ongeschonden staat aanwezig. Ze lagen echter niet in hunne natuurlijke volgorde: men zou zeggen dat ze op een gegeven oogenblik van de eene kist in de andere waren gegleden. Zoo lagen b. v. een dijbeen en twee scheenbeenen naast elkander aan een der uiterste lichaamsdeelen. Deze droge en verbleekte beenderen wezen en op den gevorderden leeftijd van den overledene, en op het bijna voltooide ontbindingsproces van de weeke organische deelen. De deelen van den schedel, die bij de lijkschouwing horizontaal was doorgezaagd, lagen naast elkander. Door de stukken op elkander te leggen en de onderste kakebeenen op hunne natuurlijke plaats te rangschikken, voltooide men een hoofd, dat, wat vorm en afmeting betrof, treffend geleek op het door *PIGALLE* vervaardigd naakt standbeeld van *VOLTAIRE*, dat in de bibliotheek van 't Fransche Instituut is geplaatst. Alle toeschouwers waren over die frappante gelijkenis verbaasd, zegt de heer *BERTHELOT*.

De sleutelbeenen en de ribben waren vergaan, het dijbeen en scheenbeen, die betrekkelijk groot waren, kwamen overigens met de afmeting van het geraamte overeen. Twee deskundigen hebben de beenderen nauwkeurig gemeten.

't Meest karakteristieke overblijfsel dat in de kist lag, bestond uit eene groote hoeveelheid weeke en slappe materie, die aan de oppervlakte eenigszins grijsachtig van kleur doch overigens donkerbruin was. Deze onbekende en tot vormlooze stukken of klompen samengekleefde stof, lag in de borstholte, den onderbuikstreek en, zelfs tot groote propfen vervormd, in het bekken.

Op verzoek van de commissie, heeft *BERTHELOT* die stof onderzocht; zij bleek, na een nauwkeurig chemisch en mikroskopisch onderzoek, te bestaan voornamelijk uit houtzaagsel, dat indertijd in de kist was gedaan om de vochten van het lichaam op te zuigen. Waarschijnlijk is het wegvloeien van het vocht gedeeltelijk tegengehouden door het linnen dat vergaan is, en, met het zaagsel, de kleverige massa heeft gevormd.

In dat mengsel, om het zoo eens te noemen, zijn kwik-, metaal- noch loogzouten in tamelijke hoeveelheid aangetroffen, evenmin aromatische of asphalthoudende stoffen; kortom, geen enkel bestanddeel dat had kunnen dienen om het lijk te balsemen of voor bederf te bewaren.

Het stoffelijk overschot van *ROUSSEAU* werd eveneens onder zijn sarcophaag in een looden kist teruggevonden. In 't lood waren, hoogstwaarschijnlijk door tijdgenooten, eenige inscripties gekrast. Op den

bodem der kist zag men zijn gebeente. Oogenschijnlijk lagen alle beenderen in hunne natuurlijke volgorde. Zeker is het dat ze niet zoo door elkander lagen als die van VOLTAIRE. De schedel die, evenals het geheele skelet, van forscher afmeting was dan van VOLTAIRE, was, eveneens bij de lijkschouwing, doorgezaagd. De schedel was niet doorboord, ook bleek niet dat deze door een pistoolkogel was gekneusd, of eenig ander letsel had bekomen. Deze ontdekking zal nu wel voor goed een einde maken aan de verhalen die er in omloop zijn, dat ROUSSEAU zich door een pistoolschot van het leven heeft beroofd of heeft willen berooven. Zaagsel of iets dergelijks, was niet in de kist. Het vleesch en het kleed dat het lijk had bedekt, was verdwenen, er was trouwens ook geen spoor van eenig conserveerend of bederfwerend middel te bespeuren, evenmin vond men eenig vocht.

De bodem der kist was met een, een paar millimeter dik, laagje bruinroodachtig poeder bedekt, waarop de beenderen lagen, die eenigszins geel van kleur waren en vetachtig aanvoelden. Door de gezamenlijke werking van gisting en verzuring zijn de waterachtige deelen van het lijk in vocht en de vleeschachtige deelen in gassen en andere vluchtige stoffen omgezet. Dat geen sporen dier resten in de looden kist zijn gevonden, bewijst dat zij niet volkomen dicht is gebleven.

Onder den invloed van de steeds veranderlijke luchtdrukking en dien van de in het lichaam aanwezige gassen, heeft er eene voortdurende strooming plaats; de inwendige gassen worden uit het lijk verdreven en ontsnappen en de atmosferische gassen, vooral de zuurstof, oefenen de bekende vernielende werking op het lijk uit. 't Is merkwaardig, dat die overigens zoo langzaam voortwoekerende processen toch in staat zijn geweest om, in een tijdsverloop van honderd en twintig jaar, het lijk, tot op het geraamte na, geheel te doen verteren, niettegenstaande het lichaam in een looden kist was opgesloten en deze nog wel was opgehangen, waardoor het lijk tegen de vernietigende werking van den bodem en van insecten gevrijwaard bleef.

Wordt het nu nog aanwezig zijnde overschot van ROUSSEAU door de ondoordringbaarheid der looden kist voor verdere vernietiging gespaard, datzelfde kan niet worden gezegd van dat van VOLTAIRE in zijn houten kist. Het zal derhalve noodig wezen diens overblijfselen eveneens in een looden kist te bewaren, ten einde te voorkomen, dat, na verloop van tijd, knaagdieren en insecten, door het hout heen, hun weg naar VOLTAIRE's gebeente zullen gevonden hebben.
